

Kirándulás a Negev sivatagban

Magyar kísérlet az Izrael elleni tudományos-technikai hírszerzés dinamizálására 1965–1967

A munkaterv és a hírszerző tevékenység körülményei

Amikor a szocialista országokkal szemben rendkívül tartózkodó David Ben-Gurion 1963. évi lemondása után **1** az új kormányfő, Lévi Eskól – Pinhas Sapir pénzügyminiszter gazdaságpolitikai törekvéseivel egy időben – már pragmatikusabban viszonyult a kelet-nyugati viszonyhoz, **2** 1966. március 23-án „Dunai” – Csécsei Kálmán rendőr alezredes, a Belügyminisztérium (BM) III/I. (hírszerző) Csoportfőnökség tel-avivi rezidense **3** – személyesen is találkozhatott Dr. Amos Manor (1918–2007) korábbi Sin-Bet igazgatóval. **4** Az izraeli kémelhárítás egykori igazgatójának meghívólevele azt tartalmazta, hogy a Magyar Népköztársaság (MNK) ügyvivője a találkozó alkalmával a Weizmann Intézetet is keresse fel, ám ehhez kérjen engedélyt az izraeli külügyminisztérium protokollosztályától. Csécsei március 10-én, amikor hivatalos ügyben be kellett mennie a minisztériumba, szóban a protokollfőnök helyetteséhez fordult, aki nem emelt kifogást a Weizmann Intézet felkeresése ellen. Dr. Manor ezt követően felhívta a MNK követségét, hogy jelezze: amennyiben az időpont megfelel, 23-án déli 12 órakor várja az ügyvivőt.

Amos Manor végül a megbeszélte időpontban fogadta Csécseit az irodájában, ahol egy kb. 20 perces beszélgetés következett. Dr. Manor már az elején beismerte, hogy ő csupán adminisztratív (biztonsági) igazgató, a tudományos kérdésekhez nem ért, így az intézetet Mrs. Neumann fogja bemutatni. Bár Csécsei megkérdezte, hogy a volt Sin-Bet-főnök tud-e magyarul, a társalgás angolul zajlott.

Manor azt kommunikálta az ügyvivő irányában, hogy alig 7 évesen került el Nagykanizsáról, ennek nyomán beszélni már nem tud, de majdnem mindent ért. Manor titkárnője ezután elkísérte Csécseit a biokémia-pavilonba, ahol személyesen találkozott Neumann-néval. A bemutatkozás alkalmával a kutató elmesélte, hogy Hashomir Hacair – helyesen Hashomer Hatzair, az 1913-ban létrejött, a marxizmus eszmei alapján álló cionista **5** – mozgalom révén 1941-ben vándorolt ki Debrecenből. Először egy Mapam által alapított kibucban élt – amelyet minden bizonnyal az „Ifjú Gárda Palesztinai Munkáspártja” hívott életre, ugyanis a Mapam (Egyesült Munkáspárt) megalakulására csak 1948-ban került sor **6** – és ott is érettségizett, majd a Jeruzsálemi Egyetemen biokémikusnak tanult. Távozásában komoly szerepe volt annak, hogy ambícióit nem lehetett összeegyeztetni a közösség életformájával. A nő férje a Jeruzsálemi Héber Egyetem meteorológia-professzora volt.

Neumann-né ezzel párhuzamosan megmutatta az intézet számos laboratóriumát, de az ügyvivő nem nagyon tudta értelmezni az egyes részlegek működésével kapcsolatos magyarázatokat. A nehézvíz-előállító telep tűnt a legérdekesebbnek, amely a kísérő elmondása szerint az egyetlen olyan létesítmény volt a világon, ahol egy oxigénmolekulában sikerült 17 izotópot elhelyezni. Neumann-né elmondta vendégének, hogy egy témán „Kémikus” **7** közreműködésével dolgozott, amiről a varsói konferencián Boros László készült előadást tartani. Ti. Neumann testvére pont a tudományos ankétal egy időben érkezett látogatóba Magyarországról. A névről és címről nem esett szó, és Csécsei sem érdeklődött, mondván, „Kémikus” ismerheti Neumann budapesti rokonait, mivel folyamatosan leveleznek egymással.

Az intézet megtekintése után hármasan ebédeltek, s közben a Magyarország és Izrael közötti kapcsolatokról volt szó. Manor és Mrs. Neumann hosszasan fejtegették, hogy a magyar származású izraeli állampolgárok többsége milyen hasznos tevékenységet folytat a zsidó állam érdekében, de nincs ennek megfelelő súlyuk az országos politikában. Csécsei inkább a bilaterális kereskedelem alakulásáról beszélt, majd a társalgás azzal végződött, hogy mind Amos Manor, mind Neumann-né meghívást kapott az április 4-i követségi fogadásra. Csécsei azonban egyből megjegyezte az értékelés alkalmával, hogy Amos Manor a Weizmann Intézet elhárító főnöke, aki csupán kényszerből fogadta el ezt a pozíciót. A Sin-Bet vezetéséről azért mondott le, mert baráti alapon szolidaritást vállalt Isser Harel irányában,⁸ amikor utóbbi a német tudósok Egyiptom rakétaprogramjában történő részvételének megítélése kapcsán Ben-Gurion kormányfővel támadt ellentéte miatt távozott a Moszad éléről. ⁹

Isser Harel 1965 őszén ugyan visszatért a kormányzatba, amikor az új miniszterelnök, Lévi Eskól személyes főtanácsadójának nevezte ki. Harel viszont Meir Amit új Moszad-főnök és egyben hírszerzési főigazgató – Memuneh – személyével kapcsolatos fenntartásai és az állandósult hatásköri ütközések miatt 1966 elején visszaadta megbízatását.¹⁰ Eskól azonban nem egyezett bele Harel távozásába. Az ügyvivő a kapcsolatot egy vacsorameghívással tervezte megerősíteni Manor felé, akiről megállapította, hogy dunántúli kiejtéssel beszél, de sokkal jobban tud, mint hajlandó elismerni.¹¹ A valóságban Mendelejics Arthúr Máramaroszigeten született, és mint holokauszt-túlélő, csak viszonylag későn, 1949-ben került Izraelbe. Manor kezdetben a Sin-Bet kémelhárító részlegének Szovjetunióval foglalkozó szekcióját irányította, mielőtt 1953-ban kinevezték volna a biztonsági szolgálat vezetőjének.¹²

1966. augusztus 4-re a BM III/I 4-F. Alosztály elkészült az Izraelben folytatandó F-vonalas hírszerzés munkatervével, amit a Tel-Aviv-ba újonnan kihelyezett Zagyi János rendőr századosnak – fn. „Földi” ¹³ – kellett végrehajtania. A rendőrtiszt dolgát megkönnyítette, hogy a tudományos-technikai hírszerzésben már több éves gyakorlattal rendelkezett, ugyanakkor az izraeli tudományos életben jelentős szerepet játszottak a magyar származású kutatók. (Igaz, a kiinduláshoz szükséges dokumentáció már akkor hiányos volt, mivel az „Izrael tudományos helyzete” című objektum dossziét a Központ 1963-ban megsemmisítette.¹⁴) 1966-ban néhány tipp személlyel rendelkeztek, így Zagyi százados feladatairól ez alapján született döntés.

Az első helyen a 32-33 esztendő, egyedülálló dr. Eugen Gileadi izraeli állampolgárságú elektrokémikus tűnt fel. Noha szüleivel 1938-ban vándorolt ki Magyarországról, nagyon szépen beszélte anyanyelvét, és szerette, ha Gyurinak szólítják. A barátokozó természetű tudós az ismeretlen „Pablo” fedőnevű korábbi ösztöndíjjal ápolta jó kapcsolatokat. Gileadi a Philadelphiai Egyetemen Bockris professzornál volt ösztöndíjas, a kémiai intézetben az üzemanyagcellák elektrokémiai folyamatait vizsgálta. A terv szerint 1966 őszén készült visszatérni Izraelbe, hogy a Weizmann Intézetben dolgozzon tovább. A csoportfőnökség utasította „Pablo”-t, hogy indítsa újra kettejük levelezését, amelynek jóvoltából figyelemmel kísérhető lesz Gileadi elhelyezkedése. Ennek függvényében készült Zagyi százados a „Pablo” által küldött anyagokkal felkeresni a tipp személyt és megkezdeni a személyes tanulmányozását. ¹⁵ A hírszerzés emberei arra nem vették a fáradságot, hogy legalább a jelölt nevét pontosan írják le, ráadásul a szakterületével kapcsolatban is tévedtek. Eliezer Gileadi a korrózióval és a felületi kötés folyamatával foglalkozott,¹⁶ mialatt a Tel-Avivi Egyetem Kémiai Intézetében folytatta munkásságát. ¹⁷

Yoram Avi-Dor (Vidor László) izraeli állampolgárságú biokémikussal – az 50-es évek végén¹⁸ – már foglalkoztak, de megközelítésének nehézségei miatt az ügyet az alosztály lezárta. Avi-Dor évekkel azelőtt a Weizmann Intézet, 1966-ban pedig az Institute of Technology alkalmazásában állt. Az MTA vendégeként 1965-ben Magyarországon járt, ahol Straub F. Brúnó professzorról, dr. Szabolcsi Lászlónéval és a „Kémikus” fedőnevű jelölttel voltak kapcsolatai. ¹⁹ 1966 júliusában egy kiutazó rokonának segítségével

újraindult a célszemély tanulmányozása, hogy az eredmény függvényében „Földi” mielőbb találkozhasson a tudóssal.

Mrs. Neumann izraeli állampolgárságú biokémikus a rezidentúra javaslatként merült fel, személyére Boros Lászlótól próbáltak értesülésekhez jutni. A tel-avivi részleg a személyes tanulmányozásra kapott utasítást, a Központ az otthoni rokonságnak készült utánanézni.

Jungreis Ervin izraeli állampolgárral a szovjet társszerv javaslatára kezdtek foglalkozni. Jungreis 1945-től 1949-ig a Szegedi Egyetem kémia szakán tanult, ahol nem pusztán az MKP (Magyar Kommunista Párt), hanem egy kisebb cionista csoport tagjaként is kitűnt. A szertelen egyéniségként jellemzett kutató 1964-ben Magyarországon találkozott Kis Istvánnal, a KFKI (Központi Fizikai Kutatóintézet) osztályvezetőjével, mielőtt ösztöndíjasként az Egyesült Államokba ment volna. A Központ értesülése szerint 1966 végén készült hazatérni Izraelbe. Az osztályvezetőtől Jungreis pályájának alakulásáról vártak tájékoztatást, annak érdekében, hogy Zagyi százados őt is fel tudja keresni.

Révész Gábor magyar származású elektromérnök, aki 1956-ban menekült Izraelbe, a Weizmann Intézetben dolgozott, előtte a budapesti TRANSVILL alkalmazásában állt. Az alosztály 1961-ben kezdett foglalkozni személyével, azonban a kapcsolat felvételét megelőzően abbamaradt az ügy, mivel egy hazatérő révén a tudomásukra jutott, hogy a Sin-Bet az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) emberének tartotta és folyamatosan zaklatta. Az elképzelés szerint otthoni barátján – Garami rendőr őrnagy – keresztül kellett Zagyi századosnak lehetőséget teremteni a személyes kapcsolathoz és tanulmányozáshoz, dr. Menkó László főhadnagy azonban hangsúlyozta, hogy ez még csak egy vázlatos ismertetés, amely meghatározza a munka irányát, ugyanakkor kitűnt, hogy a Weizmann Intézet fontos célobjektum. Az új „diplomata” kihelyezésével az egyes ügyeket – újabb adatok birtokában – újból át kívánták tekinteni, és ennek fényében tervezték eldönteni a feldolgozó munka szempontjait.²⁰

Zagyi százados első ügye dr. Pintér József kandidátushoz, a pécsi klinika igazgatóhelyetteséhez – helyesen adjunktusához²¹ – kapcsolódott, aki 1966. szeptember 6-án 5 hónapos tanulmányútra érkezett a tel-avivi Hashomir kórházba.²² Az orvos a művesekezelés lehetőségeivel összefüggő témákban végzett kutatásokat, amelynek eredményeit az izraeli kollégákkal közösen tervezte megjelentetni. Bár a téma az F-vonal szempontjából érdektelen volt, „Földi” október 2-án meghívta egy jeruzsálemi kirándulásra dr. Pintért, hogy felmérje az esetlegesen meglévő, rejtett hírszerzési potenciált. A századosnak azonban itt is csatlakoznia kellett, ugyanis a magyar származású izraeli orvosok elzárkóztak az elől, hogy a pécsi klinika igazgatóhelyettesével barátkozzanak, a más nemzetiségű kollégáival pedig csak keveset érintkezett.²³ 1966. december 19-én este a HOH – Hitachdut Ole Hungaria (Magyar Bevándorlók Szövetsége)²⁴ – tel-avivi szervezeténél tett látogatás alkalmával Zagyi századosnak sikerült „összebarátkoznia” a londoni HOH-szervezet tagjaival, aminek köszönhetően dr. Jakubovics Gyula másnapra a Weizmann Intézetbe invitálta a tudományos-technikai attasét, amely Tel-Aviv-tól kb. 20 km-re feküdt egy Rechovot nevű kisvárosban.

1944-ben alapították Dr. Chaim Weizmann 70. születésnapjának tiszteletére, de formálisan csak 1949. november 2-án avatták fel. Az intézet hivatalosan 18 kutatási egységből állt, 300 kutató és 800 fős kiegészítő személyzet dolgozott az intézmény falai között. A WI elvileg minden vendég számára nyitva állt, arra viszont nagyon vigyáztak, hogy a külsősök csak azt láthassák, amit megmutatnak nekik. „Földi” ezt tapasztalta, amikor az atomkutató részleg előtt csak egy pillanatra álltak meg, majd a gépkocsi továbbhajtott. A rákkutató osztályon több jól felszerelt laboratóriumot láttak, ám ezzel a látogatás véget is ért. A kíséző, egy Székesfehérvárról elszármazott adminisztrátor, jólérettségét fitogtatva felfedte, hogy az atomkutatóban izotópokkal és nehézzvízzel folyik kísérletezés, amelyet az atomrektorból (Dimona) vittek hozzájuk. A nehézzvizet nyomjelzőként használták állatkísérleteknél az egyes biológiai folyamatok

tanulmányozására. A kísérő ugyanakkor kijelentette, hogy túlzás nélkül azt lehet mondani, hogy az intézetben minden harmadik személy magyar származású. „Földi” a látogatást hasznosnak és értékesnek tartotta, mivel ezt követően képet tudott alkotni az intézet elhelyezkedéséről, kutatási irányairól, felszereltségéről, valamint megerősítést nyert, hogy érdemes tippkutatást folytatni. Igaz, nyomban hozzátette, hogy a megközelítéshez sziklaszilárd legendával kell rendelkezni. Zagyai százados elsősorban az ösztöndíjasok bejuttatásában gondolkodott,²⁵ amihez dr. Szabolcsi Lászlónétól (1923–1993), a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Biológiai Kutató Intézetének akkori vezetőjétől²⁶ várt segítséget, aki 1967 márciusában négy előadást tartott a Weizmann Intézetben. Amikor március 17-én találkozott „Földi”-vel, olyan megjegyzést tett, hogy vendéglátói sok olyan témával foglalkoznak, amit a magyar tudósoknak is érdemes lenne tanulmányozni. Zagyai százados ekkor hangsúlyozta, hogy ő is szeretne közvetlen összeköttetést az intézettel, ám erre nagyon nehéz megfelelő indokot találni. Már kért tőlük anyagot, azonban levelére csak annyit közöltek, hogy a kérés már előjegyzésbe van véve, de érdemi válasz még nem érkezett. Szabolcsiné ekkor megígérte, hogy a századost bejelenti Sela professzornak, aki már kereste a tudóst, de elfoglaltsága miatt nem sikerült vele beszélni. „Földi” ekkor azt indítványozta, hogy a Központ érdeklődjön dr. Szabolcsiné kapcsolatairól, mivel a követség mozgástere kulturális vonatkozásban erősen korlátozott, így nincs lehetőség felkeresni a célobjektumokat. Zagyai János elkerülhetetlennek látta, hogy a rövid időre kiutazó ösztöndíjasokkal is foglalkozzanak, mert dr. Szabolcsiné vagy Pintér József példája is megerősítette, hogy izraeli viszonylatban ennél többre nem lehet számítani.²⁷

A hamvába holt ügy: Révész Gábor

Antal Sándor rendőr őrnagy még 1961. október 16-án arra kérte fel a jelen állás szerint közelebből nem azonosítható Végh rendőr főhadnagyot, a XIII. kerületi kapitányság nyomozóját, hogy szerezzen adatokat Révész Gábor mérnökről,²⁸ aki a 1956-ig a TRANSVILL – Transzformátor és Villamoskészülékgyártó – Vállalatnál dolgozott. Végh főhadnagy beszélt Szécsivel, a vállalat személyzeti igazgatójával, aki a következő tájékoztatást adta. A mérnök édesanyja nem sokkal azelőtt azért kereste fel Szécsit, hogy fiának igazolást kérjen róla, hogy 1949-től 1956-ig mérnökként dolgozott a vállalatnál. A személyzeti igazgató gondolkodás nélkül igazolta a hétéves munkaviszonyt, de a végzettség ügyében a Műszaki Egyetemhez irányította az idős asszonyt.

Szécsi tudomása szerint Révész 1954-ben kezdte el az egyetemi tanulmányokat a párt és a szakmai vezetés javaslatára, végül az évek összevonásának köszönhetően 1956-ban diplomázott. Révész tagja volt a Magyar Dolgozók Pártjának (MDP), ám túlzott vallásossága és állítólagos cionista kapcsolatai miatt a helyi alapszervezet még a forradalom előtt kizárta. Menekülését a személyzeti igazgató azzal magyarázta, hogy a mérnök félt az antiszemitizmustól. Amikor távoznia kellett az MDP-ből, egyértelműen olyan elképzelése volt, hogy őt meg akarták fűrni. Szécsi úgy tudta, hogy Révész Gábor levelezést folytat Tálosi Istvánnal, a vállalat műszaki osztályának vezetőjével, akire megbízható emberként tekintett.²⁹

Garami János rendőr százados, a TRANSVILL volt termelési osztályvezetője,³⁰ aki feltehetően a Kohó- és Gépipari Minisztérium utólagos ellenőrzése szerint jogosulatlanul felvett prémium kényszerű visszafizetése nyomán távozott addigi munkahelyéről,³¹ 1950–51 óta ismerte a célszemélyt, és úgy emlékezett, hogy Révész 1948–49-ben mérőként került a vállalathoz, előbb fizikai, majd műszaki beosztásban. 1953-ban egy rövid ideig a termelési és műszaki osztályon dolgozott, a kísérleti üzem vezetésére 1955-ben kapott megbízást. A Budapesti Műszaki Egyetem Villamos Karán tanult nappali tagozaton, miközben állandó jelleggel délutáni műszakba járt dolgozni, és csak harmadéves korában lett az erősáramú szakirányon esti tagozatos hallgató. Garami úgy emlékezett, hogy erre a munkahely és a tanulmányi osztály kényszerítette rá, ugyanakkor Révész diplomájának megszerzését 1954-re datálta.

A célszemély anyósával, Márta nevű feleségével, valamint Tamás és Zsuzsa nevű gyerekeivel szerény körülmények között élt a VII. ker. Hernád utca 50. szám alatt. Igaz, Garami értesülése szerint az anyós időközben az idősebb Révészhez hasonlóan Izraelbe költözött. A mérnök felesége 1950-tól 1954-ig a TRANSVILL gyárban volt tekerceselő, és egyben az MDP műhelyi alapszervezetének titkári tisztét is betöltötte. Különböző személyi konfliktusok miatt pártfunkciója megszűnt, át is helyezték a könyvelési osztályra, majd 1955-56 fordulóján kilépett a cégtől és valamelyik fővárosi KTSZ-ben helyezkedett el. Garami János az 50-es évek közepén a munkadarabok minőségi ellenőrzésének 12 órán belül történő végrehajtásáért felelős Tólosi István³² évfolyam- és munkatársa volt, akivel egymást segítették a munkában és a tanulásban, Révész csak később csapódott hozzájuk. 1953-ban egy „ifjú műszaki brigád” jött létre a három ifjú titán közreműködésével, amely számos technológiai, műszaki, üzem- és gyártásszervezési problémát oldott meg, valamint több újítást is letett az asztalra.

Révész Gábor vitatkozó természetű, kutató elmeként jól kiegészítette a Tólosi–Garami párost, ugyanakkor agresszív, néha fölényes fellépése – vagy éppen az általa kölcsönkért, de vissza nem szolgáltatott villanypásztorok, áramváltók, vezérlőtáblák, szakaszolók³³ – jóvoltából állandó nézeteltérései támadtak szinte mindenkivel, így örökké áskálódást, mellőzést vélt felfedezni környezetében és főnökei részéről. Bár nem keresett rosszul, állandó pénzzavarral küszködött. Ruhái elhanyagoltak, piszkosak voltak. Igaz, Garamiék ráhatására megjelenése és magatartása sokat javult. A gyárban a többség ellenszenvesnek tartotta, és a vezetés valóban mellőzte. Révész előnyös tulajdonságait csak hosszabb együttműködés után lehetett felismerni. Számára a Garami és Tólosi személyéhez fűződő munkakapcsolat előnyös volt, amihez ragaszkodott, hiszen a kísérleti üzemben töltött idő alatt szakmai téren nagyon sokat fejlődött. A közvetlen munkatársaival jó volt a viszonya, ám beosztottjaival lekezelően viselkedett. A tudást tisztelte, a rangot nem, ugyanakkor kicsit törtető volt. A politikai kérdésekkel csak az egyetemi tanulmányokhoz szükséges mértékben foglalkozott, a párt és a kormány intézkedéseivel egyetértett. A tagfelvételi kérelmét Garami inkább a karrierizmus megnyilvánulásaként értelmezte, mintsem meggyőződés jelének, de 1955-ben már el is távolodtak egymástól. A rendőr százados negatívan nyilatkozott a közös ismerősök előtt Révész távozásáról, egyben valószínűsítette, hogy neki azért nem írt, mert tudja, hogy elítéli, amit tett. Tólosinak ugyan küldött üdvözlőlapot, azonban levelezés nem indult el közöttük.³⁴

Péter Sándor (Iglói Pál rendőr százados)³⁵ 1961. november 11-én arról jelentett a Központnak, hogy az előző este az utcán összefutott Kiss Ferenc hazatérésre jelentkező magyar állampolgárral, aki egy hajón akart munkát vállalni, de erősen tartott a Sin-Bettől, mondván, lehetséges, hogy nem engedélyezik, mert gyanúsítottként szerepel náluk. A 15-20 perces beszélgetés főleg az izraeli elhárításra összpontosult, mivel Kiss azt hangsúlyozta, hogy az egy nagyon kemény szerv, előtte nincs titok. Példának Révész Gábor ügyét hozta elő, akivel két-három nappal korábban találkozott. A mérnököt még Budapestről ismerte, amikor együtt dolgoztak a TRANSVILL XIII. ker. Hun utcai kirendeltségénél. Révész Gábor, aki állítása szerint nem sokkal korábban igazolt át Lod papírgyárából a rechovoti Weizmann Intézetbe, nagyon örült a találkozásuknak, mert a Sin-Bet már huzamosabb ideje zaklatta. Előbb azzal vádolták, hogy az ÁVH tisztje volt, majd annyit finomítottak rajta, hogy az ügynökeik közé tartozott. Révész egykori munkatársával szerette volna igazolni, hogy nem tartozott az ÁVH-hoz. Kiss azt mondta Révésznek, hogy addig rendben van, hogy nem járt az ÁVH egyenruhájában, de azt már nem tudja, hogy nem volt-e kapcsolata az ÁVH felé. Ezek után azt hangsúlyozta, hogy ő nem jó tanú, mivel Magyarország javára végzett kémkedéssel gyanúsítják.

Iglói százados két érdekes elemet is talált a Kiss által elmondottakban: az egyik az, hogy Révész a TRANSVILL-nál dolgozott, a másik az, hogy az izraeli kémelhárítás most hallgatja ki az ÁVH-val fennállt kapcsolatáról. Iglói egy pár nappal később készült érintkezésbe lépni a célszeméllyel, ám adott körülmények között elállt a tervezettől.

Ezzel párhuzamosan az is felsejlett számára, hogy amikor „Bakos” (dr. Wellisch Géza) **36** lakásán először találkozott a mérnökkel, utóbbi egy nő társaságában érkezett. „Bakos” felesége később megmondta a századosnak, hogy a szóban forgó személy Révész nővére, aki elkötelezett cionista, emiatt állandóan vitázik az öccsével. Iglói ennek alapján egyből arra gondolt, hogy „Bakos” ellen is a mérnök idősebb lánytestvére tehetett feljelentést, így a gyanú Révészre is rávetült. A tézist az is megerősíteni látszott, hogy „Bakos” a megbeszélte időpont ellenére sem jelentkezett hazatérésre a követségen, sőt Tel-Avivból is elköltözött. Iglói más árulkodó jelenséget nem tudott felfedezni, tekintve, hogy az ügy kapcsán semmilyen intézkedést nem tettek. Egyben arra kérte a Hírszerző Főosztályt: vizsgálja meg, hogy Révész életében nem volt-e olyan aspektus, amely egy esetleges feljelentés alapjául szolgálhat (pl. társadalmi kapcsolatként foglalkoztatták-e, vagy a baráti köréhez tartoztak-e az ÁVH beosztottjai). A százados fontosnak tartotta, hogy várják meg, míg elül a Révész személye körüli vihar, és csak akkor lépjenek érintkezésbe a célszeméllyel.**37** A Központ november 30-án arról tájékoztatta a tel-avivi csoportot, hogy egyrészt a cionista kötődései nyomán elutasított MDP-tagfelvételi kérelme, másrészt a Sin-Bet általi állandósult zaklatására való tekintettel Iglói ne tegyen további lépéseket.**38** Egy hét elteltével a BM II/9-d. alosztályon környezettanulmány készült a célszemélyről.

Révész Gábor 1926. I. 26-án született Lupényban Révész Rezső és Grünfeld Jolán házasságából. A család 1934-től 1944-ig a VII. ker. Peterdi utca 35. szám alatt élt, majd a gettósítással egy időben a VII. ker. Hernád utca 50. szám alá került. Az utóbbi társasházban élő források elmondása szerint Révész 1945 után kezdte el középiskolai tanulmányait, majd felvételt nyert a BME-re, ahol elektromérnöki diplomát szerzett. Ez idő alatt tevékeny szerepe volt az ifjúsági szervezet munkájában, ugyanakkor mindvégig hangsúlyozta, hogy diplomáját az új rendszernek köszönheti.

A megkérdezett személyek – Krausz Jenőné, Boros Józsefné és Szalkári Imréné – mindegyike úgy emlékezett, hogy a mérnök tagja volt az MDP-nek, és mindig elismerően nyilatkozott a rendszer eredményeiről. 1956 októberében a lakásán tartózkodott, majd ezt követően eltűnt. Az adatszolgáltatók számára csak hetekkel később vált világossá, hogy a célszemély családjával együtt Izraelbe távozott. Ez nem okozott meglepetést, hiszen az apja, Révész Rezső (sz. Nagyivány, 1889) bélyegkereskedő, valamint anyja, Grünfeld Jolán (sz. 1899, Mezőkovácsháza), 1950-ben engedéllyel költözött ki a zsidó államba. Révésznek volt egy nővére, aki nem sokkal a háború után férjhez ment, és elköltözött otthonról. Tartózkodási helyéről nem bírtak tudomással. Révész Gáborné (sz. Weisz Éva Márta, Budapest, 1928) ugyancsak a Transzformátor és Villamoskészülékgyárban dolgozott a XIII. ker. Csata utca 8. szám alatt. A lakóhelyén közvetlen emberként ismerték, aki politikai kérdésekben soha nem nyilatkozott, arról az adatszolgáltatóknak nem volt tudomásuk, hogy tagja lett volna a pártnak. A házasságukból két gyermek született: Tamás 1946-ban, Zsuzsanna 1954-ben. A nő édesapja koncentrációs táborban vesztette életét, anyja – özv. Weisz Istvánné (sz. Tennenbaum Erzsébet, Budapest, 1899. II. 3.), egy lakásban élt a lányával és a vejével. Mivel fia ugyancsak nem élte túl a munkaszolgálatot, családtagjai távozását követően eladta a bútorokat, végül 1957. V. 15-én maga is Izraelbe költözött.**39**

„Péter Sándor” azzal zárta le az ügyet, hogy „Bakos”-t hazatérése után alaposan kérdezzék ki Révész tevékenységére és kihallgatásának okaira vonatkozóan, ugyanis a kettejük közötti jó viszonyra való tekintettel jó esély van rá, hogy beszámolt a történetekről. „Bakos” felhasználásával még mindig fennállt a lehetőség Révész tanulmányozására, amennyiben a Főosztály úgy értékeli, hogy van értelme a kapcsolatfelvételnek.**40**

Yoram Avi-Dor

Közel három évvel azt követően, hogy „Roussin” ügye irattárba került, Dömény József rendőr alezredes, a BM III/I 4-H – a hírszerzés közel-keleti osztálya követségi elhárító alosztályának vezetője – arról tájékoztatta a III/I 1-B alosztályának vezetőjét, hogy Köves Tiborné, Singer Lili (1928, Csáktornya), két hónapos rokonlátogatásra kíván utazni Izraelbe. Az asszony férje – Köves Tibor rendőr őrnagy – a BM I. (Pénzügyi és Ellátási) Főcsoportfőnökség Ellenőrzési Osztályán volt csoportvezető, a meghívólevelet ugyanakkor Vidor László – Yoram Avi-Dor (Székesfehérvár, 1917) egyetemi tanár, Institute of Technology – küldte, aki Haifában a Tel – Maneh 56. szám alatt élt.⁴¹

Az utazás kezdete előtt néhány órával Simonits János rendőr őrnagy és dr. Menkó László rendőr főhadnagy elbeszélgetett Kövesinével, hogy újabb értesülést szerezzenek Vidor László személyéről, miközben arra próbálták megkérni, hogy amennyiben lehetséges, mutassa be Zagyi János rendőr századosnak. Kövesiné azonban rámutatott, hogy a rokoni kapcsolat távoli, nem leveleznek egymással, hozzátéve, hogy amikor a tudós 1965-ben Magyarországon járt, mindössze egyszer találkozott vele. Ezzel párhuzamosan azt is elmondta, hogy Izraelben nem Vidor Lászlónál, hanem elhunyt édesanyja – Haás Jolán – második, 74 esztendő férjénél fog lakni. Az útlevélkérelben pusztán azért szerepelt Vidor neve, mert odakint a tudós járt el a hivatalos ügyekben. Kövesiné azt biztosra vette, hogy össze fog futni Vidor Lászlóval, és lehetőség szerint érdeklődni fog rokonáról, illetve annak munkásságáról. Mivel a visszatérés augusztus közepe táján volt esedékes, a bemutatás kérdésével nem hozakodtak elő.⁴²

Mint ahogy az várható volt, Kövesiné csak felületes benyomásokat szerzett Avi-Dor személyével kapcsolatban. Kiderült, hogy Vidor László volt a Haifai Egyetem Biológiai Tanszékének vezetője, ahol a halak szaporodásával kapcsolatos kísérleteket végzett, amiről az USA tel-avivi nagykövetségével is tárgyalt. Avi-Dor elismeréssel nyilatkozott magyarországi tapasztalatairól, és ezt az egyetemen egy pozitív kicsengésű előadás keretében is elmondta. A célszemély jó viszonyban állt dr. Boros László magyar tudományos kutatóval, aki egy évig Izraelben volt tanulmányúton. Kövesiné rokonának politikai beállítottságáról, tudományos tevékenységéről, kapcsolatairól részletesebb felvilágosítással nem tudott szolgálni, az általa szerzett tapasztalatok ugyanis azt mutatták, hogy a szocialista országok képviselőivel szemben bizalmatlanok, félnek a kapcsolatépítéstől. Kövesiné ugyanakkor kellemetlenül érezte magát, hiszen nem vitt ajándékot magával. Menkó főhadnagy itt felajánlotta segítségét az ajándék eljuttatásához, mondván, a rezidentúra személyes kapcsolatba tud kerülni Avi-Dorral, így megkezdődhet a jelölt személyes tanulmányozása a foglalkozás célszerűségének megállapításához.⁴³

A Központ október elején arról tájékoztatta a rezidentúrát, hogy az F-vonal ténylegesen tippként foglalkozik Vidor László személyével, így „Dunai” számára azt adták elsőként utasításba, hogy szerezzen be adatokat Yoram Avi-Dor tudományos tevékenységéről és a tudományos életben elfoglalt pozíciójáról. A személyes kapcsolatfelvételre „Földi” kerített volna sort az ajándékcsomag átadásával.⁴⁴ „Földi” ezzel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy a kontaktust a Központ javaslatának megfelelően könnyedén létre lehet hozni, ám a rezidentúra nem tekintette a legjobb megoldásnak. A tudományos-technikai attasé ugyanis nem vehette biztosra, hogy az átadás pillanatában oly körülményeket tud teremteni, aminek égisze alatt közelebbről érdeklődhet a jelölt munkásságáról. „Földi” inkább azt javasolta: a Központ szerezzen be az MTA-tól olyan szakmai anyagot, amely felkelti Vidor érdeklődését, s azt küldje ki Tel-Avivba bemutatás vagy értékelés végett. Mindeközben azzal a megjegyzéssel élt, hogy a jelölt tudományos munkásságáról nehezen tud értesülést szerezni, mivel a tudományos publikációk héber nyelven íródnak. A követség részéről felkért izraeli állampolgár csak sajtófigyeléssel foglalkozott, így neki sem kerülhetett érdemi adat a figyelmébe, ráadásul Avi-Dor figyelemmel kísérésére nem kérhették fel a lelepleződés veszélye nélkül.⁴⁵

1965. december 16-án a haifai illetőségű Taub László azzal a kéréssel fordult a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) vezetéséhez, hogy a jogelőd Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Közgazdaságtani Egyetemen 1937-ben kiállított mérnöki okleveléről diplomamásolatot vagy igazolást szeretne kérni, mivel az eredeti okirat 1951-ben elveszett. Taub saját elmondása szerint – az akkor már enyhített⁴⁶ – numerus clausus által meghatározott kvótán felül, személyes kapcsolatok révén tanult a gépészeti karon, azonban végzettségétől függetlenül sem vették fel a mérnöki kamarába, ezért Magyarországon nem vállalhatott szakmai megbízatást. 1938-ban érvénytelenítették állampolgárságát, ezért egy évvel később az akkori Palesztinába menekült. A műszaki szakember eközben úgy nyilatkozott, hogy személyesen ismeri a gépelemekről előadó Pattantyús-Ábrahám Géza tanár urat, hozzátéve, hogy jó eséllyel Bresztovszky Béla mechanika- és Heller Farkas közgazdaságtan-professzorok is emlékezni fognak rá.⁴⁷

Nemeskéri István, a Rektori Hivatal vezetője 1966 első napjaiban viszont arról tájékoztatta a kérelmezőt, hogy a Gépészmérnöki Kar birtokában lévő tanulmányi nyilvántartás leggondosabb átvizsgálása sem vezetett olyan eredményhez, hogy személyét akár a rendes, akár a rendkívüli és vendéghallgatók névjegyzékében megtalálják. A Rektori Hivatalban lévő oklevéltörzskönyvben sem volt nyoma Taub mérnöki oklevelének, pedig már a jogelőd intézmény fennállása óta valamennyi diplomáról teljes körű nyilvántartással rendelkeztek.⁴⁸

Taub László ezt hitetlenkedve fogadta, mondván, neki ugyan nem volt beleszólása a jegyzőkönyvvezetésbe, ám kétségen felül állónak tartotta, hogy nevééről kell lennie irattári bejegyzésnek. A kérelmező ekkor elpanaszolta, hogy zsidóként már a felvételinél is rengeteg nehézségbe ütközött, ugyanakkor egyetemi évei alatt embertelenséggel is találkozott. Taub biztos volt benne, hogy a szocialista rendszernek nem érdeke a szélsőjobboldali múlt takargatása és az, hogy ennek révén kárt okozzon neki. A mérnök úgy nyilatkozott, hogy 1933 őszén kezdte el tanulmányait, majd 1937-ben végzett. Jó szándéka jeléül megküldte tanárai névsorát, még ha nem is emlékezett mindenkire. Pattantyús-Ábrahám Géza tanította a gépelemekről szóló tárgyakat, Kürschák József és Stachó Tibor az analízist és a geometriát. Noha nem volt teljesen biztos a dolgában, Romsauer Árpád és Zigány személyét nevezte meg az ábrázoló geometria előadóiként. Pogány Béla volt a fizikatanára, a villamos gépekről Verebély Lászlótól és Pösch Józseftől hallgatott előadást. A mechanikai technológiát Misányi Vilmos, a mechanikát Bresztovszky Béla tanította. A kereskedelmi és váltó jog a Fülel-Szántó páros területe volt, míg a közgazdaságtan Heller Farkasé. A kémiai technológiát Varga József, a kémiát Plank Jenő, míg a gőzgépeket Láng Károly tanította.

Taub nem emlékezett diplomamunkájának teljes címére, csak annyit tudott megmondani, hogy Pattantyús tanár úr engedélyével a robbanómotor dugattyújának előállításával foglalkozott. A Haifai Műegyetem tanára ezt csak abban az esetben elképzelhetőnek, ha a zsidó származású hallgatókkal kapcsolatos egyetemi bejegyzések készítői figyelmen kívül hagyták a szabályzatot, esetleg akarattal megsemmisítettek anyagokat vagy némely akta a háború következtében tűnt el. Taub ezzel egy időben annyit fűzött a leveléhez, hogy azokhoz a volt hallgatókhoz tartozik, akikre az egyetem joggal lehet büszke, hiszen a Technion tanáráként nagyszámú tudományos értekezésével nemzetközi elismertségre tett szert.⁴⁹

Dr. Petrik Olivér rektorhelyettes a januári kérelemre újabb vizsgálatot rendelt el, hogy a szóban forgó bejegyzést megtalálja, ám a Gépészmérnöki Kar Dékáni Hivatalának sértetlen nyilvántartásában sem a rendes, sem a rendkívüli, illetve vendéghallgatói körben nem szerepelt a Taub László név. A biztonság kedvéért végiglapozták az egyetem 1920 és 1944 közötti évkönyveit, ahol az összes beiratkozott hallgató neve nyomtatásban szerepelt, ami ugyanúgy nem vezetett eredményre. A Rektori Hivatalban az irattár kezelője, a hivatalvezető és személyesen a rektor végignézte a M. Kir. József

Nádor Műegyetem oklevéljegyzékeit és -törzskönyveit, de ugyanarra a következtetésre jutott, miszerint a kérelmező részére oklevél soha nem lett kiállítva.

Ezzel egy időben a rektorhelyettes azt is jelezte: a faji törvények által sújtott személyekre vonatkozó anyagok sértetlenül, bekötött formában állnak rendelkezésre, ezeket sem a háború előtt, sem az alatt nem érte károsodás. A Gépészmérnöki Kar akkoriban évente 90–100 oklevelet állított ki, amelyből 17–20 volt olyan, amely a faji törvények által érintettek kaptak. **50** A kérelmező ezt sajnálattal vette tudomásul, ugyanakkor visszatért ahhoz a gondolatmenethez, hogy az ominózus törvények és az állampolgárságával kapcsolatos huzavona miatt nem iratkozhatott be, mint rendes, rendkívüli vagy vendéghallgató, de sajnos ennyi év elteltével már nem emlékszik státuszának pontos megnevezésére. Mivel a beiratkozás alkalmával megmondták neki, amit a diploma kiadásával egy időben meg is erősítettek, hogy Magyarországon nem engedik praktizálni, Taub László eleve Palesztinába készült, így nem tulajdonított a dolognak különösebb jelentőséget. 1966-ban viszont már úgy látta, hogy bosszúból a nyilvántartásba sem vették fel.

A kérelmező ismét felvetette, hogy a nyilas terror idején a zsidó hallgatókról szóló anyagok megsemmisültek, ezért nincs nyoma a diplomájának. Az utolsó mentsvárként azt kérte a rektorhelyestestől, hogy tekintsék át még egyszer azoknak a hallgatóknak a listáját, akiket a hatóságok a törvénye ellenére is engedtek tanulni, vagy legalább derítsék ki, hogy a lista nem semmisült-e meg. **51** A rektorhelyettes viszont nem látta értelmét a további kutatásnak, mivel bizonyítottan látta, hogy a BME Gépészmérnöki Karának 1933–38 között nem volt Taub László nevű hallgatója. Egyben hozzátette, hogy mivel a Technion oktatója olyan kategorikus kijelentést tesz, hogy náluk szerezte mérnöki diplomáját, kénytelen a BME részéről leszögezni, hogy a hiánytalanul meglévő nyilvántartás szerint állítása nem felel meg a valóságnak. **52**

Taub László időközben pert indított a haifai járásbírószágon a Technion ellen annak kimondása végett, hogy érvényes diplomával rendelkezik. A felperes megjegyezte, hogy a BME kétségbe vonta állítását, miszerint 1937-ben náluk szerezte gépészmérnöki oklevelét, Bar Rav Hay ügyvéd és a Technion kötelességének érezte, hogy tájékoztassa a szóban forgó felsőoktatási intézményt a per tárgyát képező nyilatkozatról. **53** Dr. Petrik Olivér ekkor sem tehetett mást, mint hogy az ügyvédi irodának is megismételje az egyetem korábbi állásfoglalásait. **54**

1966. augusztus 23-án Taub László telefonon kihallgatást kért Csécsi Kálmán ügyvivőtől, aki másnap délelőtt 10 órakor fogadta. Taub pontosan megjelent, majd arra kérte „Dunai”-t, hogy a helyzet bonyolultságára való tekintettel hadd mondja el élete történetét. A professzor Budapesten született 1915-ben, bár ebben nem volt biztos, mert családja az első világháború alatt rejtélyes módon került a fővárosba. Azt, hogy honnan jöttek és mikor, nem tudta megmondani, csak valószínűsítette, hogy a Szovjetunió területéről. Szülei kézművesek voltak. Taub iskoláit Budapesten végezte, majd 1933-ban apja összeköttetésével beiratkozott a József Nádor Műszaki Egyetemre, ahová a numerus clausus rendelkezésén kívüli helyzetben vették fel. Az egyetem elvégzése után Jugoszlávia érintésével illegálisan Palesztinába távozott, majd a második világháború idején a brit hadseregben szolgált.

Taub László azt állította: azért került nehéz helyzetbe, mert 1951-ben elveszett a mérnöki diplomája, amelyre most nagy szükség volna, mert a minisztérium előtt igazolnia kellene iskolai végzettségét. Számára ez rendkívül kínos volt, mert ha ez nem sikerül, ki lesz téve az újságírók rosszindulatának. Azt, hogy mérnöki szakképzése van, nehéz volt kétségbe vonni, hiszen számos külföldi lapban megjelent értekezéssel és önálló – például a grafit jellegzetességeit produkáló közepes szénttartalmú acélötvözetéről szóló **55** – munkával már bizonyított, de az ügy mégis kellemetlen lehet, ha nem kap megfelelő igazolást Budapestről. Számára az is megfelelt volna, ha a magyar hatóságok igazolják, hogy az egyetem elvégzését dokumentáló iratok a második világháború alatt

eltűntek, és ezért nem tudnak diplomamásolatot készíteni. Ezzel párhuzamosan azt is elképzelhetőnek tartotta, hogy egy olyan irat készüljön, amely azt igazolná, hogy származása miatt nem szerepelhetett a rendes hallgatók között.

Csécsei úgy vélte: Taub László egy jó nevű professzor Izraelben, akiről nem tételezhető fel, hogy megfelelő végzettség nélkül ilyen hírnevet és rangot tudjon szerezni, ugyanakkor – mivel Izraelben bizonyos állások elnyerésért könyörtelen harc folyik⁵⁶ – rosszakarói könnyen feljelentést tehetnek ellene a bíróságon a cím jogtalan viselése miatt. „Dunai” arra kérte, hogy egy beadványban részletesen írja le a történeteket, minthogy jó benyomást tett rá, nem tűnt szélhámos típusnak. Az ügyvivő egyben kérte a Központot, hogy abban az esetben is segítse elő az igazolás megszerzését, ha az nem dokumentálható, mivel értékes kapcsolatot nyerhetnek vele, hiszen nem csak otthon, de világszerte komoly ismeretséggel rendelkezik. Azt is elképzelhetőnek tartotta, hogy beutaztatják Magyarországra azzal az indoklással, hogy ügyét csak személyesen tudja elintézni. Taub egyébként is megígérte, hogy amennyiben a követség bármit szeretne megismerni a Technionban, szívesen rendelkezésre áll.⁵⁷ 1966. szeptember 13-án egy budapesti ügyvéd kereste fel a rektorhelyettest, aki a jogással is csak annyit közölt, hogy sem neki, sem másnak nem adhat igazolást, mert Taub nem járt az intézményükbe.⁵⁸

1966. október 4-én Taub László adatainak kiegészítése végett újból felkereste Csécseit a MNK tel-avivi követségén. Az ügyvivő és a professzor az izraeli ipar helyzetéről és a gazdaság nehézségeiről kezdett el beszélgetni. Taub elmondta, hogy Izraelben az iparfejlesztéshez nem adták a feltételek, ráadásul a meglévő üzemek működtetése sem rentábilis, mert nincs elég megfelelő tapasztalattal rendelkező szakmunkás. Hiába vannak kiváló tudományos kutatóintézetek, mint a Weizmann és a Technion, a tudományos munka nagy része értelmetlen, mert a helyi gazdaság nem képes az eredményeket átültetni a gyakorlatba. Az iparosítás adott körülmények között azzal járt, hogy a létrejött vállalkozások többsége csak támogatással életképes, mert nyersanyagbázis nélkül nem tud versenyezni a nyugati iparral.

Az ügyvivő ekkor megkérdezte, hogy amennyiben tényleg szakemberhiány van, mivel magyarázza a műszaki értelmiség kivándorlását. Taub rámutatott, hogy miközben kevés a szakmunkás, felesleg mutatkozik a diplomások tekintetében. Az ipar kibocsátásának csökkenése óhatatlanul együtt járt az értelmiségi munkanélküliek számának növekedésével. Csécsei ekkor megjegyezte: milyen érdekes az Izrael és Nagy-Britannia közötti hasonlóság abban a tekintetben, hogy nagyszámú műszaki értelmiségi hagyja el mind a két országot. Taub viszont úgy vélte, a probléma egyáltalán nem azonos, mert míg Angliából – már a második világháború végétől⁵⁹ – azért mentek el a diplomások Amerikába, mert ott magasabb jövedelmet tudtak elérni, az Izraelből történő kivándorlás oka egyértelműen az, hogy sok egyetemi végzettséggel rendelkező szakember nem tud elhelyezkedni. Izrael esetében menekülési hullámról beszélt, amit a Szochnut hiába próbált megakadályozni.

„Dunai” megkérdezte, hogy a Szochut mit tesz a bevándorlás felgyorsítása és a kivándorlás csökkentése érdekében. Taub, aki saját elmondása szerint a budapesti Makábia csoport tagjaként már gyerekkorától tevékeny résztvevője volt a cionista mozgalomnak, így tisztában volt az eszme történetével és céljaival, lemondóan úgy nyilatkozott, hogy a cionizmus már nem képes a zsidóság tömegeit befolyásolni. Az izraeli bevándorlásnak már elveszett a vonzereje, hiszen a mozgalom vezetőinek többsége a zsidó állam határain kívül élt. A megjegyzés nem volt minden alap nélkül, hiszen maga Nahum Goldmann (1895–1982), a Cionista Világkongresszus akkori elnöke is 1964-ig New Yorkban, majd Svájcban és Párizsban tartózkodott a legtöbbet.⁶⁰

Amikor Csécsei arról kérdezte, hogy miért van ilyen negatív véleménye a cionizmusról, Taub lemondóan annyit felelt, hogy ő ugyan nem politikus, de amióta Izraelben él, megtanulta, hogy nincs igazán közös zsidó érdek, a társadalmi különbségeket nem

tudják eltussolni. Az ügyvivő ekkor felvette a hiányzó adatokat, ám ezzel egy időben arra is rákérdezt, hogy szükség esetén el tudna-e jönni Magyarországra. Taub jelezte, hogy már mások is javasolták ezt, ő azonban anyagi helyzetére való tekintettel nem vállalkozhat egy ilyen utazásra. Végül azzal váltak el egymástól, hogy amennyiben Csécsei Haifán tartózkodik, feltétlenül keresse fel, mert végigkálauzolja a Technionban. Az ügyvivő megígérte, hogy szabadsága után meg fogja látogatni.

„Dunai” ekkor úgy érezte: sikerült olyan személyi viszonyt kialakítani a professzorral, hogy időről időre felkereshetik. Bár Taub nem tűnt közlékeny embernek, a beszélgetés irányításával lehetséges volt tőle értesülést szerezni. A kapcsolat megerősítéséhez elengedhetetlennek tartotta, hogy a professzor kérésére pozitív válasz érkezzon. Ezt ugyanis Csécsei saját érdekéért találta volna, aminek révén Taub a lekötelezettjévé válik. A rendőr alezredes szemében Taub sértett embernek tűnt, aki nincs megelégedve helyzetével, belefásult abba a pozícióharcba, ami Izraelben a jól jövedelmező állásokért folyt. A beszélgetés alatt rendkívül udvariasan viselkedett, tartózkodása viszont csak akkor kezdett feloldódni, amikor érezte, hogy az ügyvivő nem kikérdezi, hanem közvetlen eszmecsere folytat vele.⁶¹

A *Mááriv* 1966. november 15-i száma kínos „magyar” vonatkozású szenzációként tudósított Taub László ügyéről, akit felmentettek a haifai Technion tanársegédi állásából, mert kiderült, hogy nem rendelkezik mérnöki oklevéllel. A döntést még az előző tanévben megszületett, azonban nem hozták nyilvánosságra, hogy a kutató fel tudjon valamit hozni a mentségére. Ám az ősz elején a Budapesti Műszaki Egyetem arról tájékoztatta a Technion vezetőit, hogy Taub soha nem tartozott az intézmény hallgatói közé. Az érintett a bírósághoz fordult, kérve, hogy nyilatkozatban ismerjék el diplomás mérnökként. A Technion nem bocsátotta el az 51 éves, háromgyerekes apát, de az oktatói tevékenységét felfüggesztette. Ariel Taub továbbra is azzal védekezett, hogy oklevelét megkapta, csak hogy ezen olyan megjegyzés szerepel, hogy „e diploma nem jogosítja fel birtokosát arra, hogy Magyarország területén mérnöki tevékenységet folytasson”.

Az egykori tanársegéd a Szdé Nechemja kibucban azzal hívta fel magára a figyelmet, hogy a közösségi műanyagüzem gépeit minden külső segítség nélkül tervezte. Az 1950-ben kapott útlevelében mérnökként szerepelt azon okmányok alapján, amit benyújtott a belügyminisztériumhoz. Még ugyanebben az évben a hadügyminisztérium kutatási osztályára került, majd állítása szerint egy kiküldetés során elvesztett az aktatáskája, amiben az oklevelét is magával vitte. Ezt egy újsághirdetéssel igazolta. A Technion 1953-ban meghívta vendégelőadóként, ahol felkészültségének köszönhetően nem sokára tanársegédi állást kapott. Taub volt az első, aki elnyerte a helyi mérnök- és építésszervezet Ornan-díját, 1963-tól pedig a török kormány felkérésére az ankarai Közel-Keleti Műegyetem fémkohászati tanszékének szervezésével foglalkozott.

Amikor visszatért, hidegzuhanyként érte az igazgatóság határozata, védekezését nem fogadták el. Taub a BME nyilatkozatára azzal válaszolt, hogy a háborús cselekmények folytán számos okirat megsemmisült, ugyanakkor valamelyik kollégája rosszindulatú gáncsoskodását vélte felfedezni az ügy hátterében. Igaz, az idők folyamán mentőtanúk is jelentkeztek. Szálasi Aladár, Taub egyik keresztény évfolyamtársa, már vallomást tett, hogy saját szemével látta az ominózus diplomát. Egy másik évfolyamtárs, akit a mérnök ugyanígy megkeresett, szintén vállalta, hogy tanúskodik. Mindezzel párhuzamosan a haifai magyar yisuv egyik vezetője is úgy nyilatkozott, hogy látta Taub oklevelét, mert jelen volt, amikor a zsidó hitközség Síp utcai központjában az apa ünnepséget rendezett a végzés megünneplésére. Az *Új Kelet* is úgy értelmezte az eseményt, hogy a felbújtót szakmai féltékenységgel irányítja.⁶²

Miután a rezidens november 25-én felterjesztette a fenti újságcikket,⁶³ a Központ január első napjaiban arról tájékoztatta a tel-avivi csoportot, hogy a BME még olyan tartalmú hivatalos irat kiállítására sem volt hajlandó, hogy a Taub személyére vonatkozó iratok a háború alatt feltehetően megsemmisültek, hiszen előzőleg már az iratanyag hiánytalan

mevlétéről informáltak. A valóságot ilyen szinten megcáfolni még a szerv hivatalos kapcsolatának segítségével sem sikerült, az illegális igazoló irat készítését pedig azért tartotta a Csoportfőnökség veszélyesnek, mert a célszemély a bírósághoz fordult és az ügy nyilvánosságra került. Amennyiben a bíróság az igazolással kapcsolatban valami kiegészítést kérne a Műszaki Egyetemtől, az kínos helyzetbe hozná a követséget. Fóti legfeljebb azt tartotta kivihetőnek, hogy utolsó próbálkozásként át fogják nézni a BME irattárában a megjelölt tanárok archív dokumentumait, hátha valamely feljegyzésben találkozunk a nevével, ami elég lesz valamilyen igazolás kiállításához.

„Dunai”-t arra utasították, hogy közölje: személyes közbenjárással még nem sikerült elintézni az ügyet, pedig a Központ már tudta, hogy az újabb kísérlet sem hozott eredményt.⁶⁴ Taub 1967. január 9-én újból felkereste a követséget. Az ügyvivő szerint látszott, hogy a bírósági eljárás nagyon megtörte. A tudós ragaszkodott hozzá, hogy intrika áldozatául esett, mondván, az angol és amerikai származású professzorok vezető állásban nem fogadnak el más nyelvterületről érkező szakembert. A tudását nem vehették el, hiszen 36 tudományos közleménye látott napvilágot, és egy könyve is megjelenés alatt állt. Igaz, a kiadó vonakodni kezdett a diplomájával kapcsolatos problémák következtében. Mindenekelőtt egy Heller Imre nevű mérnököt vádolt rosszindulattal, akit a Technion nem tartott szakmailag felkészültnek. A bizonyító erejű anyagokat január 18-ig kellett eljuttatnia a bíróságnak, mégis azt kérte, folytassák a vizsgálatot, mert bármilyen igazolás hasznos lehet később. Ezzel egy időben azt is közölte: bármit megtenne, amit kérnek tőle. Csécsei nem kérdezt rá, hogy ez alatt mit ért, és nem is ígért meg semmit. Az ügy intézését az is hátráltatta, hogy a KÜM Politikai Osztálya és a Konzuli Osztály nem egyeztetett egymással. 1966. december 15-én Szilágyi Dezső külügyminiszter-helyettes még a segítségnyújtást szorgalmazta, január 3-án kérték Taub diplomájának számát és személyi adatait, azonban 8-án a Konzuli Osztály közölte, hogy Taub nem szerepel a BME hiánytalan nyilvántartásában, ezért az ügyet le kell zárni. (Taub a diplomája számát legutóbb még nem tudta.) Az ügyvivő úgy vélte, hogy elkéstek, de egy rövid, gyors válasszal még fel lehetne használni a mérnök velük szembeni lekötöttségét.⁶⁵

Dr. Amram Agur

Miután 1966 szeptemberének első napjaiban dr. Amram Agur izraeli tudományos kutató háborús bűncselekmény vádjával írásos bejelentést küldött a tel-avivi követségre Vereczkey Béla és felesége ellen, a KÜM válaszában konkrétumokat kért, így Sós – Tóth Endre⁶⁶ – magához rendelte Agurt a követségre. 1966. szeptember 15-én dr. Agur megjelent Rózsa Mórné társaságában, majd a következőkről számolt be. Ernő, a Rózsa házaspár gyereke, súlyos betegen tért vissza a deportálásból, így 75%-os rokkantnak nyilvánították. 1945-ben viszont megismerkedett egy Vereczkey Mária nevű nővel, akinek a családja ellen zsidó vagyon eltulajdonítása miatt bírósági eljárás indult. Rózsa Ernő könyörgött szüleinek, hogy próbáljanak meg segíteni a lány családján, mire Rózsáné egy régi ismerőséhez, Mátiszfalvi István népegyszhez – feltehetően Mátiszfalvi István egykori dunaharaszti ügyvédéről van szó⁶⁷ – fordult, aki elérte, hogy a Vereczkey házaspárt felmentsék. A kapcsolat pár hónap múlva megszűnt, végül Rózsa Mór és családja 1954-ben kivándorolt Izraelbe.

1965-ben levelet kaptak Vereczkey Máriától, azaz Ádám Lászlónétól, aki a XI. ker. Bartók Béla út 47. szám alatti Rezeda eszpresszóban volt felszolgáló. Megírta, hogy egy társasutazás keretében Ciprusra utazik, ahol találkozni szeretne Rózsáékkal. Ezzel egy időben azt kommunikálta felénk, hogy nem óhajt hazatérni. Ernő ekkor öngyilkossággal fenyegetőzött, ha szülei nem segítenek a volt barátnőjén. A házaspár így fordult barátjukhoz, dr. Amram Agurhoz, aki külügyminisztériumi és belügyminisztériumi kapcsolatain keresztül megszerezte Vereczkey Máriának a beutazási és letelepedési engedélyt. A fiatalok Cipruson egybekeltek, ami a 60-as években jogilag érvénytelennek számított,⁶⁸ hiszen a zsidó állam csak a 90-es évektől iktatta törvénybe a polgári

házasságkötést, amely elsősorban a külföldön megtartott esküvői szertartások törvényessé tételét célozta.⁶⁹

Izraelben a pár együtt lakott a szülőkkel, ám Rózsáék élete pokollá változott, mivel a menyük el akarta őket üldözni, ugyanakkor a férjét is bántalmazta, aki ettől függetlenül ragaszkodott hozzá. Rózsáné kijelentette: hajlandó írásban elismerni, hogy a Vereczkey házaspár ügyét ők intézték el 1945-ben. Vereczkey Máriáról ugyanakkor felfedték, hogy barátja, Berta Ferenc ÁVH-s volt, aki a nőt is árulkodásra kényszerítette, valamint azt, hogy munkahelyén rendszeresen csalt és lopott. „Sós” arra kérte a Rózsánét, hogy írja le az 1945-ös eseményeket, amit felterjeszt a KÜM számára. Az érezhető volt, hogy Rózsáék bosszút akarnak állni menyükön, akitől meg akarnak szabadulni. Ezzel egy időben kiemelte, hogy érdemes volna megvizsgálni Berta Ferenc és Vereczkey korábbi főnöke, Szilágyi Antalné otthoni tevékenységét. Amennyiben nem háborús bűncselekményről volt szó, már régen elévült, „Sós” mégis kérte az ügy áttanulmányozását, miközben arra készült, hogy Vereczkey Máriát fel fogja szólítani a hazatérésre, bár nem tartotta valószínűnek, hogy a nő engedelmeskedik.⁷⁰

1966. november 16-án Agur ismét betért a követségre, ahol Rózsáék magánéleti viszontagságait követően saját magára terelődött a szó. Agur eredeti végzettségét tekintve fogorvos volt, ám Tóth Endrének azt állította: már jó ideje rákkutatással foglalkozik, ugyanakkor eredményeiről nemzetközi viszonylatban is publikál. Agur a 30-as évek közepe táján hagyta el Magyarországot, szülőföldjéről már csak Selley professzorral állt kapcsolatban. Amikor a rezidens kikísérte, azzal a tréfás megjegyzéssel élt, hogy mint laikus láncdohányost nagyon érdekli ez a betegség, amiről szívesen beszélgetne egy szakemberrel. Agur felajánlotta, hogy bármikor szívesen rendelkezésre áll, de tudományos kutatásai eredményeiről is tájékoztathat, hiszen meglátása szerint ezt a magyar szakemberek is fel tudnák használni. Ezzel egy időben azt is kimondta, hogy Izraelen kívül Magyarország legyen az, akinek ebből haszna származzék. Agur komolyan foglalkozott a magyarországi utazás gondolatával, így szívesen fogadott volna egy meghívást Sellei professzor részéről, amit az utóbbi egyszer már felvetett. „Sós” ekkor – kissé elhamarkodottan – felajánlotta neki, hogy a legközelebbi bejöveteleének alkalmával bemutatná a tudományos attasénak. Agur ezt azzal köszönte meg, hogy „ha van itt tudományos titkár is, nagyon szívesen segít neki tudományos kérdésekben”.

Tóth Endre 22-én újból találkozott Rózsánéval és Agurral, majd ez utóbbinak bemutatta „Földi”-t. A rezidens Agurt alacsony termetű, vékony, halk szavú, de igen kulturált emberként jellemezte, aki igen erős dohányos, ugyanakkor a végsőkig harcol a Rózsa házaspár igazáért. Mindemellett, az izraeli külügy- és belügyminisztériumban meglévő kapcsolatait, valamint a tudományos vonalon felajánlott segítségét figyelemre méltónak nevezte.⁷¹ Agur „Földi”-nek úgy nyilatkozott, hogy a tel-avivi Bar Ilan egyetem kutatási osztályának munkatársa, aki a szervezetben fellépő indukciókkal, vagyis a rák keletkezésének folyamatával foglalkozik. A jelölt állítása szerint munkássága iránt az Országos Onkológiai Intézetből is érdeklődtek, aminek égisze alatt Sellei Camilló egyetemi magántanár, az intézmény igazgatója és a hazai rákkutatás doyenje⁷² 1963. március 5-én kelt levelében a hydroxy-indolecetsav nevű – a drogok hatásmechanizmusában szerepet játszó, ugyanakkor ideggyógyászati célra is alkalmas⁷³ – vegyszer beszerzéséhez kérte a segítségét. Miután Amerikából meghozatta a kért anyagot, az intézet kifizette a 70 dollárt, amit Agur 1963 májusában postázott Budapestre. Ezzel egy időben egy hosszabb levelet írt az onkológiai intézet igazgatójának, de sem erre, sem a csomag kapcsán nem kapott választ.

A kutató saját állítása szerint érdekes felfedezést tett, amennyiben elvi síkon megtalálta egy anyag strukturális formuláját, amely az indukció csökkentésével befolyásolhatja a szervezetben lezajló összes biokémiai folyamatot. Igaz, a téma kutatását fel kellett függesztenie, mert az egyetem már nem biztosította a szükséges anyagi támogatást. Mindettől függetlenül a képletet leírta és közjegyzőnél letétbe helyezte. Az amerikaiak és a németek minden támogatást megadtak volna neki, Agur viszont úgy érezte: tudásával

kizárólag az izraeli és a magyar népet gazdagíthatja. Ezért kérte „Földi” segítségét ahhoz, hogy Sellei professzorral felvegye a kapcsolatot, mert legalább egy éven keresztül vele szeretett volna dolgozni a kutatásain. Agur csupán a lakhatási és a szerény megélhetési költségeinek átvállalását kérte a magyar államtól, viszont mozgássérültként Budapesten autóra lett volna szüksége, vagy úgy, hogy az intézet a rendelkezésére bocsátja, vagy úgy, hogy elviszi a sajátját. Szakmai tudásával párhuzamosan fordítói képességeit is felkínálta, mivel a biológia, a biofizika és belgyógyászat területén tökéletesen beszélt és fordított angol, francia, német, olasz és héber nyelven, hozzáteve, hogy fordítói munkájából gond nélkül meg tudna élni.

Dr. Amram Agur – eredetileg Ungár Adolf – ekkor 58 éves volt, Heréden született, Apcon járt elemibe, majd Szentesen érettségizett. Az egyetemre kitűnő tanulmányi eredménye ellenére sem vették fel, így 1939-ben elhagyta az országot, rokonai már nem éltek. „Földi” úgy vélte, hogy Agur F-vonalon érdekes személy lehet, akinek a közeledése őszintének látszik, szakmai felkészültségét hivatalosan elismert publikációi bizonyítják. Agur hosszú nyugalmi időszak után is csak pár percig tudott járni, de szellemileg igen aktív maradt. A tudományos attasé a felfedezés értékéről nem tudott nyilatkozni, mondván, nincs kikísérletezve, ám ha a feltevés beigazolódik, az óriási elismerést hozhat a kutatás résztvevőinek. F vonalon már azt is eredménynek tekintette volna, ha Agur felkészültségét sikerül a magyar tudományos élet szolgálatába állítani, ugyanakkor fordítói tevékenysége folytán bizonyos anyagokat, ismeretségei révén pedig tippeket remélt tőle szerezni, ti. Agur a beszélgetés során utalt dr. Izsákra, a jaffai Donoló kórház onkológiai osztályának vezetőjére. „Földi” a Központ válaszával lakásán készült felkeresni Ungár Adolfot, hogy tájékoztassa a fejleményekről és publikációkat kérjen tőle.

A III/I. Csoportfőnökségtől annak kiderítését kérte, hogy miért szakadt meg a kapcsolat Sellei és Agur között, ám ha a professzor már nem dolgozna az onkológiai intézetben, utódjának lehetne proponálni Agur személyét és munkásságát. „Földi” szerint igen hatásos lett volna, ha személyesen átadhatta volna az intézet levelét, legyen szó az elmaradt válaszról vagy egy üdvözléről.⁷⁴ A Központ időközben óvatosságra intett, mivel a Rózsa–Vereczkey-ügyben tett bejelentés, valamint a tudományos együttműködésre tett hirtelen ajánlat széles körű hazai ellenőrzést kíván. „Földi”-nek nem javasolták, hogy a lakásában tárgyaljon Agurral, inkább a türelmét kellett kérnie.⁷⁵

Sellei professzor azonban lehűtötte az előzetes várakozásokat, ti. Agur kapcsán úgy nyilatkozott, hogy 1961-ben vagy 1962-ben találkozott vele egy az USA-ban megrendezett tudományos kongresszus alkalmával, de ismeretségük protokoll jellegű maradt, közelebbi szakmai nexus nem alakult ki közöttük. Agur ugyanis nem rákkutató, hanem ideggyógyász volt. 1963-ban egy Ferenczy nevű orvos közvetítésével felajánlotta a tudományos együttműködést, amit Selley egy levelében meg is köszönt, ám a válaszként érkező 50-60 oldalas tájékoztató nem a rákkal foglalkozott, ideggyógyászati vonalon pedig már ismert volt a hazai kutatók előtt. A vegyszert az intézet nem kérte, ugyanis ez Magyarországon sem volt hiánycikk, így ezt Agur inkább gesztusként küldte az együttműködés reményében. Ungár kijelentésével szemben Sellei a küldeményt levélben nyugtázta.

1966-ban Agur arra kérte Sellei professzort, hogy a tokiói onkológiai szimpóziumról hazafelé, látogasson el hozzá Tel-Avivban, ám az igazgató ezt elhárította, végül 1967 januárjában egy budapesti kórház patológusának felesége révén újból üdvözlétét küldte a professzornak. Sellei ugyan elismerte, hogy a daganat képződésében,⁷⁶ valamint az ideg- és elmebetegségek kialakulásában egyaránt szerepet játszik az enzimek elváltozása,⁷⁷ ám az izraeli orvos kutatási területe csupán ezen az egyetlen ponton találkozott a sajátjával. Az Országos Onkológiai Intézetnek ezért nem állt módjában ösztöndíjat biztosítani Agur részére, hiszen a rákkutatás súlyos anyagi vonzatai miatt ez csak szakmabeli számára lett volna elérhető.

A Központ ugyanakkor jelezte, hogy az elutasító álláspontot nem kell határozottan közölni, mert elképzelhető, hogy más vonalon nagyobb eredmény várható. „Földi” számára azt kommunikálták: az Agur által közölt felfedezés csak hipotézis, így nem biztos, hogy a gyakorlat igazolja a teóriát. A kísérletezés jelentős anyagi áldozatot követelne a magyar egészségügytől, ezért óriási a döntéshozó felelőssége. Az igazi az lett volna, ha megismerhetik a letétbe helyezett elméleti felvetést, ám ha Agur erre nem hajlandó, legalább egy munkatervet vártak tőle a magyarországi kutatásra vonatkozóan.

Fóti egyben arra is rámutatott, hogy Agur és Selley véleménye túl sok vonatkozásban ellentétes, ráadásul az előbbi igénye egy hosszabb magyarországi tartózkodásra, valamint az izraeli belügyminisztériumhoz fűződő kirívóan szoros kapcsolata is óvatosságra intenek. Amennyiben Agur elzárkózik a letétbe helyezett anyag bemutatásától és a munkaterv készítésétől, de ragaszkodik a beutazáshoz, az ügyet hivatalos vonalra kell terelni.⁷⁸ Az utasítással egy időben Agur ismét tiszteletét tette az MNK követségén, hogy átadja a munkájáról készített feljegyzést. „Sós” ekkor megjegyezte, hogy a leírás nagyon rövidre sikerült, mire Agur annyit mondott, hogy Sellei professzor részére ez épp elegendő tájékoztatást jelent.

A rezidens az ördög ügyvédjének szerepében rákérdezett, Agur mivel magyarázza, hogy Izraelben nem nyújtanak további támogatást a programhoz, amit az érintett azzal próbált magyarázni, hogy ez azért nem fér bele a keretbe, mert nem hoz azonnali eredményt. A beszélgetés alkalmával újdonság nem hangzott el, ám Agur biztosra vette, hogy Sellei professzor támogatni fogja kutatásait. „Földi” végül arra a következtetésre jutott, hogy Ungár Adolf hiába tartozik a Bár Ilan Egyetem állományába, tudományos tevékenységet nem folytat, hanem ideje nagy részében a más országokból érkező tudományos anyagok fordításával vagy kivonatolásával foglalkozik. Agur kritikus megjegyzést tett az *Orvosi Hetilapra*, mondván, színvonalasabb is lehetne, ha jobb fordítókkal dolgozna. A válasz dolgában a rezidentúra nem tudott mit ígérni, azonban „Sós” jelezte a Központnak, hogy Agur beutazási szándéka komolynak tűnt, hiszen jelezte, hogy fordítói tevékenységet is vállalná. Tóth Endre sürgős döntést javasolt, mert válasz nélkül sokáig nem lehetett fenntartani Agur és a követség kapcsolatát.⁷⁹

Ungár Adolf 1967. március 7-én, a konzuli félfogadáson ismét felkereste Tóth Endrét és Zagyai Jánost, akik közölték vele, hogy Selley professzor sajnálkozását fejezte ki, amiért válasza nem érte el izraeli kollégáját, míg az ösztöndíjjal kapcsolatban nem tudott választ adni. A témát ismerte, ám a bizonytalan végeredményre való tekintettel az igazgató is úgy nyilatkozott: Magyarország is az olyan kutatási témákat részesíti előnyben, ahol hamarosan tényleges eredmény várható. A professzor szerint a formula átadása után könnyebb lesz eldönteni, hogy érdemes-e foglalkozni az ügyel, ugyanakkor célszerűnek látta egy részletes kutatási program benyújtását, amelyben Agur leírná, hogy mennyi időt töltene Magyarországon, a tanulmányi idő egyes szakaszaiban milyen kísérleteket szeretne elvégezni, és milyen eredményeket tudna elérni. Agur megértette a problémát, és nem volt ellenvetése. Megígérte, hogy a kért anyagot rendelkezésre bocsátja, hiszen megbízik Selley professzorban. Végül abban maradtak, hogy három héten belül elhozza a kért anyagokat.⁸⁰ Selley professzor Agur vázlatai kapcsán elmondta, hogy abban nincs semmi új, eredeti gondolat. Az anyag tudományos értékkel nem bír, összeállítása különféle kiadványok ollózásával történhetett. A negatív szakvéleményre, továbbá Agur kutatásainak szüneteltetésére való tekintettel „Földi” utasítást kapott, hogy véglegesen zárja le az ügyet, és közölje Ungár Adolffal, hogy a magyar államnak a téma érdektelensége miatt nincs módjában ösztöndíjat biztosítani a részére.⁸¹

Értékelés

A rezidentúra új ügyeket már nem tudott elindítani, és a folyamatban lévő nyomozásokat sem tudta befejezni, ti. 1967 júniusában kitört a hatnapos háború, így a Magyarország és Izrael között megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok.⁸²

Tóth Endre rendőr alezredes, a hírszerző állomás vezetője beszámoltatására 1967. június 7–9. között került sor,⁸³ majd 1967. július 6-án összegzés készült az Izraelben folytatott tudományos-technikai hírszerzés céljairól és eredményeiről. A BM III/I 4-F. Alosztály megállapította, hogy a széles merítési bázis és a kedvezőnek ítélt harmadik országos lehetőségekre való tekintettel a rezidentúra intenzív tevékenységet folytatott a tippszemélyek felkutatásában.

Mindezek nyomán öt tudós került a III/I. Csoportfőnökség látókörébe, akikkel érdemes lett volna foglalkozni. Taub László értékes tippnek ígérkezett, a személyes jó kapcsolat akár még a bevonáshoz is alapul szolgált volna, de a személyével kapcsolatos negatív sajtókampány miatt az ügyet lezárták. Agur magyarországi tanulmányútra ajánlkozott, ám a tőle kapott anyagokból kiderült, hogy tudományos tevékenységének színvonala nem megfelelő.

Lajtos Károly (1925. szeptember 9.), a Jeruzsálemi Egyetem Gyógyszerészeti Intézetének kutatója az Izraeli Kommunista Párt (IKP) tagja volt, aki tanácsot kért a követségtől az USA-ba szóló meghívásával kapcsolatban. „Sós” azt tanácsolta, hogy érdemes lenne megpróbálni, veszíteni semmit sem veszíthet, ugyanakkor megkérdezte, hogy ha Amerikában szükség van az ismereteire, akkor azt a magyar gyógyszeripar is tudná hasznosítani. Lajtos készségesnek tűnt egy itthon teendő látogatásra, mondván, tud arról, hogy – az izraeli tudományos élettel szoros kapcsolatot fenntartó Ernst Jenő professzor révén⁸⁴ – Pécssett is folynak ilyen kutatások. „Sós” laikusságát hangsúlyozta, hozzátéve, hogy egy tudományos közlemény alapján itthon el tudnák dönteni, hogy a téma érdekes-e, megkönnyítendő az ügy elindítását. Lajtos négy nap múlva két cikket küldött a követségre, amelyről a rezidens úgy nyilatkozott, hogy inkább a továbblépés hozhat eredményeket.⁸⁵ Értékes tippnek ígérkezett, azonban a világpolitikai események nyomán újabb találkozóra már nem került sor.

Ekker Béla Magyarországról menekült Izraelbe, ahol kutatóintézeti állást ajánlottak fel számára. A tanulmányozás még kezdeti stádiumban volt, de meg lehetett állapítani róla, hogy egzaltált egyénisége miatt beszerzésre alkalmatlan. Yoram Avi-Dor a Központ tippjeként került fel. A kiutazó által végzett tanulmányozás megmutatta, hogy lojális az MNK-hoz. Az akkori munkaterülete a hírszerzés számára érdektelen volt, ám ettől függetlenül a III/I 4-F alosztály nem zárta ki annak lehetőségét, hogy amennyiben a tudós egyik másik ország fontos célobjektumába kerül, értékessé tippszemély lehet. A kapcsolatfelvétel lehetősége elvi síkon megmaradt, ám nem valószínű, hogy a kontaktust fenn tudták vele tartani. (Yoram Avi-Dor 1991 júliusában hunyt el Tel-Avivban.⁸⁶)

A kutatóintézetekkel való összeköttetések kialakítása és a behatolási csatornák feltérképezése elkezdődött, az első eredmények már meg is mutatkoztak, ám az idő rövidege miatt áttörést nem sikerült elérni. Igaz, elkezdődött néhány F-vonalas ügy kialakítása.⁸⁷ 1967. december 27-én Antal Sándor⁸⁸ rendőr alezredes, a BM III/I-5. Osztály P. Alosztályának vezetője a rezidentúra megszűnésére és az Izrael ellen végzett operatív munka leállítására való tekintettel lezárta a dossziét.⁸⁹

---

¹ Bialer, 1991: 216–233.

² Brecher, 1972: 311–317.

³ ÁBTL 2.8.2.1. 86. Csécssei Kálmán. Javaslat, 1960. június 13. 6–15.

⁴ Glaser, 2012: 37–45/377.

⁵ Rolnik, 2012: 30–31.

⁶ Aronoff, 1993: 52–54.

⁷ ÁBTL 3.2.4. K-1845 „Kémikus” (Dr. Boros László). Évkör: 1964–1967. 60.

⁸ ÁBTL 3.2.5. O-8-065-OD-3737/66/1. Látogatás a Weizmann Intézetben Dr. Amos Manor volt Sin-Bet főnöknél. Jelentés, Tel-Aviv, 1966. március 25. 84–85.

⁹ Bar-Zohar, 1972: 256–292.

- ¹⁰ Melman–Raviv, 2012: 84–90.
- ¹¹ ÁBTL 3.2.5 O–8–065–OD 3737/66/1. Látogatás a Weizmann Intézetben Dr. Amos Manor volt Sin-Bet főnöknél. Jelentés. Tel-Aviv, 1966. március 25. 84–86.
- ¹² Black–Morris, 1991: 136–138
- ¹³ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD–3737/66/1. Nemzetközi Elektrotechnikai Kongresszus. Jelentés, Tel-Aviv, 1966. augusztus 27. 87.
- ¹⁴ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD–3737/66/1. Objektum dosszié felállítására. Határozat, Budapest, 1966. augusztus 24. 30.
- ¹⁵ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD- 3737/66/3. Zagyi János r. szds. elvtárs izraeli F-vonalas munkájára Tevékenységi terv, Budapest, 1966. augusztus 4. 4–5.
- ¹⁶ Gileadi, 1967: 1–18.
- ¹⁷ Valéry, 1974: 915–916.
- ¹⁸ ÁBTL 3.2.4. K-798/T. „Roussin” anyagának irattározására javaslat, Budapest, 1963. március 12. 39.
- ¹⁹ MTAL Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya 194-es d. 24-es dosszié 60194/65. Avi-Dor, Izrael MTA Biológiai Tudományok Osztálya 95.019/64–65. Budapest, 1964. december 14. 1965. január 26.
- ²⁰ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD–3737/66/3. Zagyi János r. szds. elvtárs izraeli F-vonalas munkájára tevékenységi terv, 1966. augusztus 4. 5–7.
- ²¹ PTEL VIII. 203b. Pécsi Orvostudományi Egyetem iratai. Iktatott iratok. Pécsi Orvostudományi Egyetem Rektori Hivatala 73-2084/1966. Pécs, 1966. május 3. 1.
- ²² PTEL VIII. 203b. Pécsi Orvostudományi Egyetem iratai. Iktatott iratok. Egészségügyi Minisztérium 16390. Dr. Pintér József WHO ösztöndíja, Izrael. 1966. augusztus 10. 1.
- ²³ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD–3737/66/1. Pintér József ösztöndíjas ügye. Jelentés, Tel-Aviv, 1966. október 12. 71.
- ²⁴ Patai, 2000: 192–195.
- ²⁵ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD–3737/66/1. 1/1. sz. F. jelentés. Látogatás a Weizmann Intézetben. Jelentés. Tel-Aviv, 1966. december 22. 92–93.
- ²⁶ Orosz – Vértessy, 2013: 170–175.
- ²⁷ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD–3737/66/1. 3/3. sz. F. jelentés. Dr. Szabolcsi Lászlónéról. Jelentés. Tel-Aviv, 1967. április 6. 94–95.
- ²⁸ BFL XXIX. 333. Utasítás. Budapest, 1954. október 14. 1.
- ²⁹ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD–3737/66/2. Révész Gábor ügyében feljegyzés, 1961. október 18. 5–7.
- ³⁰ BFL XXIX. 333. Feljegyzés, 1954. szeptember 3. 1.
- ³¹ Uo. Kohó- és Gépipari Minisztérium Erősáramú Berendezési Igazgatóság, Garami János prémium visszafizetésének ügye, 1954. június 23. 1.
- ³² Uo. Igazgatói rendelkezés, 1954. június 14. 2.
- ³³ Uo. Kimutatás a kölcsönadott és vissza nem érkezett tárgyakról az 1956. január 7-i állapotnak megfelelően, 1956. január 9. 1–2.
- ³⁴ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD–3737/66/2. Révész Gábor mérnökről, feljegyzés, 1961. október 21. 8–9.
- ³⁵ ÁBTL 2.8.2.2. 968 Iglói Pál 1929. Dertze Rozália. 1–17.
- ³⁶ ÁBTL 3.2.4 K-1523 88.
- ³⁷ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD 3737/66/2. Révész Gábor ügye. Jelentés, 1961. november 11. 10–11.
- ³⁸ Uo. 4/4 F. sz. utasítás. Darvas elvtársnak! Tel-Aviv. Révész Gábor ügye, 1961. november 30. 12.
- ³⁹ Uo. BM. II/9-d. alosztály. 69-2910/1961. Révész Gábor környezettanulmánya, 1961. december 8. 13–14.
- ⁴⁰ Uo. 10. sz. melléklet. Révész Gábor ügye. Jelentés, 1962. május 8. 15.
- ⁴¹ Uo. Szolgálati jegy, 1966. június 30. 16.
- ⁴² Uo. Vidor László (Yoram Avi-Dor). Feljegyzés, 1966. július 20. 17–18.
- ⁴³ Uo. Yoram Avi-Dor. Jelentés, 1966. szeptember 15. 19–20.
- ⁴⁴ Uo. 312 – 1/1 – 90 F. sz. Utasítás Dunai Elvtársnak! Tel-Aviv, 1966. október 12. 21–22.
- ⁴⁵ Uo. 2/1 F. számú jelentés Yoram Avi-Dor ügye, jelentés, 1966. november 17. 23
- ⁴⁶ Katzburg, 2002: 55–70.
- ⁴⁷ BMEL 4248/1965. 1965. december 16. 1.
- ⁴⁸ BMEL 4284/1965. Taub László Úrnak, Haifa, 1966. január 3. 2.
- ⁴⁹ BMEL 325/966. 113/1966. Igen tisztelt Nemeskéri István úrnak, a Rektori Hivatal vezetőjének. Budapesti Műszaki Egyetem, Haifa, 1966. január 24. 3–4. (1–2).
- ⁵⁰ BMEL 325/1966. Taub László Úrnak, Haifa–Budapest, 1966. március 8. 5.
- ⁵¹ BMEL 325/1966. Dr. Petrik Olivér Rektorhelyettes Budapesti Műszaki Egyetem Rektori Hivatal, Haifa, 12. április, 1966. 6–7. (1–2)
- ⁵² BMEL 325/1966. Taub László részére Haifa P. O. B. Israel. Oklevél másolat iránti kérelme, 1966. április hó. 20. 8.

- ⁵³ BMEL 325/1966. Bar Rav Hay, Erdstein & Bar Ray Hay ügyvédek és közjegyzők Haifa, 32 Herzl St. P. O. B. 4921. Haifa, 1966. ápr. 17. 9–10.
- ⁵⁴ BMEL 325/1966. Bar Rav May Advocates, Haifa, 32 Herzl St. P. O. B. 4921. Taub László végzettsége, 1966. május hó 3. 11–12.
- ⁵⁵ Technion Prof. Invents New Miracle Steel Alloy. *Jewish Post, Indianapolis*, 1961. november 3. 9.
- ⁵⁶ Hedri, 1961: 23–25.
- ⁵⁷ ÁBTL 3.2.5 O–8–065–OD 3737/66/2. Taub László professzor ügye, jelentés, 1966. augusztus 27. 24–25.
- ⁵⁸ BMEL 325/1966. 3092/1966. 131/1967. 1966. szeptember 19. 13.
- ⁵⁹ House of Commons Official Report November 19 1963. HANSARD VOL. 684. 809–815.
- ⁶⁰ Reinharz–Friesel, 2009: 3–61.
- ⁶¹ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD 3737/66/2. Beszélgetés Taub László professzorral, jelentés, 1966. október 6. 39–41.
- ⁶² Diploma hiánya miatt. Felmentették állásából Taub Lászlót, a Technion világhírű tudósát. *Új Kelet*, 1966. 3.
- ⁶³ ÁBTL 3.2.5. O–8–065–OD 3737/66/2. Taub László ügye. – Jelentés. Tel-Aviv, 1966. november 25. 42.
- ⁶⁴ Uo. 2–1/1. 90 F. sz. Utasítás Dunai Elvtársnak! Tel-Aviv. Taub és Agur ügye, 1967. január 3. 44–45.
- ⁶⁵ Uo. 1/2. sz. F. jelentés Taub László ügye, 1967. január 9. 46–47.
- ⁶⁶ ÁBTL 2.8.1. BM Központi Fogyatékos 11466. 973/94 – 770. B. Tóth Endre 1926. Gutfreund Borbála. 1–33.
- ⁶⁷ *Igazságügyi Közlöny* 1947. (56) 1. sz. Budapest, 1947. január 31. 19.
- ⁶⁸ Elon, 1971: 330–333.
- ⁶⁹ Rosenthal, 2003: 339–347.
- ⁷⁰ ÁBTL 3.2.5. O–8–065 OD – 3737/66/3. 2/2 B. számú jelentés, Vereczkey Mária ügye, 1966. november 18. 51–52.
- ⁷¹ Uo. 2/5 B. számú jelentés, Dr. Amram Agur, 1966. november 25. 55.
- ⁷² Sellei Camilló. Lásd: *Magyar Életrajzi Lexikon (1978–1991)*. 788–789.
- ⁷³ Újváry, 2000: 664.
- ⁷⁴ ÁBTL 3.2.5. O–8–065 – OD – 3737/66/2. 2/2 F. számú jelentés, Agur ügye, 1966. november 23. 56–58.
- ⁷⁵ Uo. 2 – 1/1. 90 F. sz. Utasítás Dunai Elvtársnak! Taub és Agur ügye, 1967. január 3. 45.
- ⁷⁶ Romics, 2006: 330.
- ⁷⁷ Boross–Pléh, 2004: 519–520.
- ⁷⁸ ÁBTL 3.2.5. O–8–065 – OD – 3737/66/2. 60 – 2/2 – 90 F. sz. utasítás Sós Elvtársnak! dr. Amram Agur ügye, 1967. február 13. 59–61.
- ⁷⁹ Uo. 2/1 F. sz. jelentés. Dr. A. Agur ügye, 1967. február 15. 62–63.
- ⁸⁰ Uo. 3/1 F. sz. jelentés. Dr. A. Agur ügye, 1967. március 9. 64–65.
- ⁸¹ Uo. 162 – 3/2 – 90 F. sz. Utasítás Sós Elvtársnak! dr. Amram Agur ügye, 1967. május 15. 66.
- ⁸² Eban, 1992: 425–426.
- ⁸³ ÁBTL 3.2.5. O–8–065 – OD – 3737/66/3. Tóth Endre r. alez. Tel-Aviv-i rezidens beszámoltatása, 1967. június 5. 10.
- ⁸⁴ MTAL Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya. 149-es doboz, 24-es dosszié – 60.356/1961 – 61982/1/60 – 16thDecember, 1960. 1.
- ⁸⁵ ÁBTL 3.2.5. O–8–065 OD – 3737/66/3. 3/2 F. sz. jelentés, Lajtos Károly, 1967. március 29. 67–68.
- ⁸⁶ Giloba–Kogut–Chalamish–Regev–Avi–Dor–Russel, 1991: 7021–7023.
- ⁸⁷ ÁBTL 3.2.5. O–8–065 OD–3737/66/3. Az izraeli rezidentúra 1966/67-es tervidőszakban végzett F-vonalas munkájáról áttekintő feljegyzés, 1967. július 6. 8–9.
- ⁸⁸ ÁBTL 2.8.2.1. 451. Antal Sándor. 1–52.
- ⁸⁹ ÁBTL 3.2.5. O–8–065 OD–3737/66/1. „Negev” fn. objektum dosszié irattározására határozat, 1967. december 27. 96.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.8.1. Csoportfőnökség nyílt állományú alkalmazottainak iratai

11466

B. Tóth Endre

2.8.2.1.	Csoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú alkalmazottainak iratai		
	86	Csécsei Kálmán	
	451	Antal Sándor	
2.8.2.2.	Csoportfőnökség titkos és szigorúan titkos állományú alkalmazottainak iratai		
	968	Iglói Pál	
3.2.4.	Kutató dossziék		
	1523	„Bakos Miklós”	
3.2.5.	Objektum dossziék		
	O-8-065-OD-3737/66.	„Negev”	

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

XXIX	Gazdasági szervek (1900–2011)		
	333.	Transzformátor Villamoskészülék-gyár (TRANSVILL)	és

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Levéltára (BMEL)

4284/1965	Taub László ügye
325/1966	Taub László ügye

Magyar Tudományos Akadémia Levéltára (MTAL)

Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya

194. d.	24-es dosszié
60194/65.	Avi-Dor, Izrael
60.356/1961.	61982/1/60. 16th December, 1960

Pécsi Tudományegyetem Levéltára (PTEL)

VIII. 203b.	Pécsi Orvostudományi Egyetem iratai. Iktatott iratok. Rektori Hivatal 73-2084/1966
-------------	---

Nyomtatásban megjelent források

Igazságügyi Közlöny, 1947

Igazságügyi Közlöny, (56) 1. sz.

Magyar Életrajzi Lexikon, 1994

Magyar Életrajzi Lexikon 1978–1991. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes.
Budapest, Akadémiai Kiadó.

House of Commons, 1963

House of Commons Official Report November 19 1963. HANSARD VOL.
684. 809–815.

Sajtó

Új Kelet, 1966

Diploma hiánya miatt. Felmentették állásából Taub Lászlót, a Technion világhírű tudósát. *Új Kelet*, november 16.

Gilboa–Kogut–Chalamish–Regev–Avi-Dor–Russel, 1991

H. Gilboa – M. Kogut – S. Chalamish – R. Regev – Y. Avi-Dor – N. J. Russel:
Use of ²³Na Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy To Determine the
True Intracellular Concentration of Free Sodium in a Halophilic Eubacterium.
Journal of Bacteriology, Nov. 1991.

Újváry, 2000

Újváry István: Az amfetamin-típusú drogok kultúrtörténete, kémiaja,
farmakológiája és toxikológiája. *Psychiatria Hungarica*, 15. 6. sz.

Valéry, 1974

Nicholas Valéry: Aluminium declares war on corrosion. *New Scientist*, Vol. 64.
No. 929. December 26.

Internetes oktatási anyagok, cikkek

Orosz–Vértessy, 2013

Orosz Ferenc – Vértessy Beáta: Egy tudományos hungarikum: a fluktuációs fit.
Magyar Tudomány 174 (2013) 2. sz. –
http://epa.oszk.hu/00600/00691/00113/pdf/EPA00691_mtud_2013_02_170-175.pdf (utolsó letöltés: 2016. november 28.)

Romics, 2006

Romics Imre: Prosztatabetegségek. *Magyar Tudomány*, 167. 3. sz.
<http://www.epa.oszk.hu/00600/00691/00027/11.html> (utolsó letöltés: 2016. november 28.)

Jewish Post, 1961

Technion Prof. Invents New Miracle Steel Alloy. *Jewish Post, Indianapolis*, November 3. <https://newspapers.library.in.gov/cgi-bin/indiana?a=d&d=JPOST19611103-01.1.9> (utolsó letöltés: 2016. november 25.)

Hivatkozott irodalom

Aronoff, 1993

Myron J. Aronoff: *Power and Rituals in the Israel Labour Party. A Study in Political Anthropology*. New York, Routledge.

Bar-Zohar, 1972

Michael Bar-Zohar: *Spies in the Promised Land. Isser Harel and the Israeli Secret Service*. Boston, Houghton Mifflin Company.

Bialer, 1991

Uri Bialer: Facts and Pacts: Ben-Gurion and Israel's International Orientation 1948–1956. In *David Ben-Gurion. Politics and Leadership in Israel*. Edited by: Ronald W. Zweig. London, Frank Cass.

Black–Morris, 1991

Ian Black – Benny Morris: *Israel's Secret Wars. A History of Israel's Intelligence Service*. New York, Grove Press.

Boross–Pléh, 2004

Boross Otilia – Pléh Csaba: *Bevezetés a pszichológiába*. Budapest, Osiris.

Brecher, 1972

Michael Brecher: *The Foreign Policy System of Israel. Setting, Images, Process*. New Heaven, Yale University Press.

Eban, 1992

Abba Eban: *Personal Witness. Israel through My Eyes*. New York, G. P. Putnam's Sons.

Elon, 1971

Amos Elon: *The Israelis. Founders and Sons*. New York, Holt, Rinehart and Winston.

Gileadi, 1967

Electrosorption. Edited by Eliezer Gileadi. New York, Plenum Press.

Glaser, 2012

Eitan Glaser: Founding of the Israeli Security Agency. In *Israel's Silent Defender. An Inside Look at Sixty Years of Israeli Intelligence*. Edited by: Amos Gilboa – Ephraim Lapid. Jerusalem, Geffen Publishing House.

Hedri, 1961

Hedri Zoltán: *Izrael, az ígéreték földje*. Budapest, Pannónia.

Katzburg, 2002

Nathaniel Katzburg: *Zsidópolitika Magyarországon 1919–1943*. Budapest, Babel Kiadó.

Melman–Raviv, 2012

Yossi Melman – Dan Raviv: *Spies Against Armageddon. Inside Israel's Secret Wars*. New York, Levant Books.

Patai, 2000

Raphael Patai: *Journeyman in Jerusalem. Memories and Letters 1933–1947*. Lanham, Lexington Books.

Reinharz–Friesel, 2009

Jehuda Reinharz – Evyatar Friesel: Nahum Goldmann: Jewish and Zionist Statesman. An Overview. In *Nahum Goldmann: Statesman without a State*. Edited by Mark A. Raider. Albany, New York State University Press.

Rolnik, 2012

Eran Rolnik: *Freud in Zion. Psychoanalysis and the Making of Modern Jewish Identity*. London, Karnac Books Ltd.

Rosenthal, 2003

Donna Rosenthal: *The Israelis. Ordinary People in an Extraordinary Land*. New York, Free Press.